

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 12 juli 2018

Mål nr

T 5243-17

PARTER

Klagande

MK

Ombud: Advokat BS

Motpart

BA

SAKEN

Fordran

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Svea hovrätts dom 2017-10-19 i mål T 9796-16

DOMSLUT

Högsta domstolen avslår överklagandet.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

MK har yrkat bifall till sin talan och till sina i tingsrätten och hovrätten framställda yrkanden om ersättning för rättegångskostnader.

BA har motsatt sig att hovrättens dom ändras.

MK har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL**Bakgrund***Köpet*

1. MK köpte i oktober 2013 smycken i en butik i södra Stockholm för 29 380 kr.

Ansvar för butikens förpliktelser

2. Butiken drevs av ett handelsbolag i vilket BA var bolagsman. Som sådan är hon ansvarig för bolagets förpliktelser.

Parternas ståndpunkter

3. MK har hävdat att han kom överens med en person i butiken om att smyckena skulle göras i ordning och lämnas över först en vecka senare. Han har, trots ett flertal påstötningar, ännu inte fått smyckena och har därför hävt köpet. Han har begärt att BA ska betala så mycket som han har betalat till butiken med avdrag för 5 000 kr som han redan erhållit.

4. BA har påstått att MK fick smyckena vid köpet.

Domstolarnas bedömningar

5. Tingsrätten fann att det var BA som skulle bevisa att smyckena hade lämnats över och att hon inte hade förmått uppfylla denna bevisbörda. Tingsrätten biföll därför käromålet.

6. Hovrätten har i stället funnit att MK har bevisbördan för att han inte fått smyckena och att han inte förmått visa detta. Hovrätten har därför ogillat hans talan.

Prejudikatfrågorna

7. Det meddelade prövningstillståndet är föranlett av domstolarnas skilda bedömningar i frågan huruvida det är köparen eller säljaren som har bevisbördan för att en vara som har betalats av köparen också har lämnats över till denne vid köpet. Målet aktualiserar emellertid också frågan vad som gäller i bevishänseende när köparen påstår att han eller hon i anslutning till köpet har lämnat kvar varan.

Rättsliga utgångspunkter*Tillämpliga lagregler saknas*

8. Konsumentköplagen (1990:932) är tillämplig. Lagen innehåller inte några bestämmelser om bevisbörda och beviskrav i fråga om avlämnande av varor. Inte heller ger köplagen eller annan lag någon ledning i detta hänseende.

Allmänt om bevisbörda och beviskrav

9. Allmänt sett gäller att om parterna i ett tvistemål är oense i fråga om en viss omständighet, så ligger det på någon av parterna att lägga fram tillräcklig bevisning för att omständigheten föreligger. Bevisbördans placering anger vem av parterna som har denna skyldighet eller med andra ord vem av

parterna som får bära nackdelen av att omständigheten inte bevisas. (Se bl.a. ”Gripenhus” NJA 2016 s. 1011 p. 11.)

10. Beviskravet preciserar bevisbördans innebörd. Beviskravet anger hur stark bevisning som parten måste lägga fram för att bevisbördan ska anses ha fullgjorts. Utgångspunkten för tvistemål i allmänhet är att den som har bevisbördan har att styrka eller visa att en viss omständighet föreligger. (Se bl.a. ”Gripenhus” p. 19.)

Bevisbörda och beviskrav rörande infriande av en förpliktelse

11. Som en allmän utgångspunkt gäller att en gäldenär som hävdar att han eller hon infriat sin förpliktelse har bevisbördan för att så är fallet. Det gäller såväl i fråga om penningkulder som varuskulder och andra förpliktelser.

12. En köpare som hävdar att betalning skett har således som utgångspunkt bevisbördan för att så är fallet. På motsvarande sätt vilar normalt bevisbördan på säljaren när det gäller frågan om han eller hon har fullgjort sin skyldighet att lämna ut varan. I enskilda situationer kan emellertid bevisbördan kastas om (omkastad bevisbörda).

13. Det normala beviskravet – full bevisning ska förebringas – gäller också för ett påstående om att en prestationsskyldighet har infriats. Men i vissa fall kan en viss bevislindring tänkas.

14. Om den part som har bevisbördan lägger fram bevisning som motsvarar beviskravet, blir motparten tvungen att lägga fram egen bevisning som talar i annan riktning för att inte förlora målet. Man talar här ibland om att motparten får en s.k. falsk bevisbörda; någon omkastad bevisbörda i ovan angiven bemärkelse är det dock inte fråga om (se exempelvis ”Hakvin och Elvira” NJA 1975 s. 577).

Samtidighetsprincipen

15. Av konsumentköplagen framgår det att säljaren inte är skyldig att lämna ut varan förrän den har betalats, såvida inte köparen fått kredit (5 § andra stycket). Samtidigt är köparen inte skyldig att betala varan förrän den hålls honom eller henne till handa, om inte annat har avtalats (36 §). Huvudregeln är alltså att parternas prestationer ska utväxlas samtidigt (samtidighetsprincipen).

16. Samtidighetsprincipen är en grundläggande förmögenhetsrättslig regel. Annat kan dock följa av avtal eller sedvänja. (Jfr 3, 10 och 49 §§ köplagen.)

Bevisbörda och beviskrav för att en betald vara har överlämnats*Den bevisrättsliga prejudikatfrågan*

17. Butiksköp och andra köp där parternas prestationer normalt utväxlas samtidigt sker vanligtvis utan att det upprättas något mottagningsbevis eller någon annan liknande handling rörande överlämnandet av varan. Det är i stället en utgångspunkt – och en följd av samtidighetsprincipen – att köparen inte betalar varan utan att få den.

18. Frågan är om det angivna förhållandet medför att det finns skäl att göra avsteg från de allmänna principerna rörande bevisbördans placering. Det skulle i så fall innebära att om säljaren påstår att köparen har fått varan ankommer det på köparen att bevisa att så inte är fallet.

Skäl för en omkastad bevisbörda

19. Butiksköp är en av vardagslivets vanligaste transaktioner. I de flesta fall utväxlas prestationerna samtidigt. Det förekommer veterligen inte att butiken begär att köparen ska skriftligen eller på något annat sätt bekräfta att han eller hon har fått varan.

20. En ordning som komplicerar det vardagliga butiksköpet genom att butiken kräver en mottagandebekräftelse av köparen är inte till gagn för vare sig konsumentkollektivet eller samhället i stort. Med en omkastad bevisbörda skulle en mottagandebekräftelse i regel inte fylla någon funktion och därför vara obehövlig.

Skäl mot en omkastad bevisbörda

21. Även om samtidigthetsprincipen utgör en huvudregel vid köp förekommer det undantag (jfr p. 16). En omkastad bevisbörda vid infriande av prestationsskyldighet – i fall där samtidigthetsprincipen gör sig gällande – skulle innebära att en i det enskilda fallet kanske svårbedömd och materiellt inte helt relevant fråga rörande samtidigthetsprincipens tillämplighet blev bestämmande för bevisbördans placering och därmed ofta för målets utgång. Det framstår inte som givet att en sådan bevisregel skulle främja de ändamål som regeln bör tillgodose.

22. Mot en omkastad bevisbörda talar vidare de principiella avgränsnings-svårigheter som uppkommer när omfattningen av en sådan bevisbörderegelska bestämmas. Det är knappast möjligt att låta regeln avse endast butiksköp, eftersom samtidigthetsprincipen som utgångspunkt gäller för köp även utanför de rena butikssituationerna. Inte heller låter det sig göras att begränsa en sådan bevisregels tillämpningsområde endast till köp som sker med kontant betalning. Till det kommer de många fall där det är oklart om parternas avtal innebär ett avsteg från samtidigthetsprincipen eller inte.

Motprestationens bevisbetydelse

23. När ett avtal fullgörs genom samtidig utväxling av prestationer utgör motpartens infriande av sin prestationsskyldighet ett mycket starkt bevis för att den egna prestationsskyldigheten har fullgjorts. Köparens betalning är i samtidigthetsfallen i praktiken en bekräftelse på att han eller hon har fått varan.

Säljarens överlämnande av varan är på motsvarande sätt i allmänhet en bekräftelse på att den har betalats.

24. Något behov för en säljare att i normalfallet säkra bevisning om att köparen har tagit emot varan föreligger mot denna bakgrund knappast, även om bevisbördan för ett överlämnande ligger på honom eller henne. Säljaren får nämligen i regel anses ha uppfyllt sin bevisskyldighet, om det står klart att köparen vid butiksköp eller andra typiska samtidigthetsfall har erlagt betalning. I så fall ska säljarens påstående om att varan har lämnats över godtas, om inte köparen – inom ramen för sin falska bevisbörda (jfr p. 14) – åberopar motbevisning som leder till bedömningen att säljaren ändå inte har bevisat att varan har överlämnats.

Samtidigthetsprincipen föranleder inte några avvikande bevisregler

25. Någon regel som kastar om bevisbördan bör i betraktande av motprestationens bevisbetydelse inte gälla vid butiksköp och liknande samtidigthetsfall. Med hänsyn till styrkan av motprestationens bevisbetydelse i sådana fall finns det heller inte anledning att sänka beviskravet.

Konsekvenser

26. Av den angivna ordningen följer att om köparen i ett fall där samtidigthetsprincipen gäller betalar utan att få varan, så bör han eller hon begära en särskild skriftlig bekräftelse på rätten att senare få denna. Ett vanligt kvitto är ett bevis på betalningen men inte på rätten att senare få leverans av varan.

27. På motsvarande sätt bör en säljare som har levererat utan att få betalt begära kvitto på leveransen.

28. Vid samtidigt utväxlande av prestationer – såsom vid butiksköp – föranleder emellertid bevisreglerna normalt inte något behov av att begära bekräftelse av motparten på den egna prestationen.

Särskilt om kvarlämnad vara

29. Den som lämnar ett föremål till någon annan för en viss åtgärd – t.ex. lämnar en klocka för reparation till en urmakare – har bevisbördan för att ett sådant överlämnande har skett. På motsvarande sätt får den som har köpt en vara anses ha bevisbördan för att han eller hon har lämnat kvar den hos säljaren för åtgärd eller annat.

30. Här uppkommer i och för sig en regelskillnad mellan två likartade fall. Vid köp har säljaren bevisbördan för att avlämnande har skett, medan köparen vid kvarlämnande har bevisbördan för att varan har lämnats kvar.

Regelskillnaden betyder emellertid i praktiken inte så mycket på grund av betalningens bevisbetydelse. Denna betydelse är sådan att köparen vid köp där samtidig prestationsutväxling är typisk kan sägas ha en falsk bevisbörda medan han vid kvarlämnande har en ”äkta” bevisbörda.

Bedömningen i detta fall

31. Det är ostridigt att MK betalade för smyckena när köpet genomfördes. Den omständigheten utgör ett starkt bevis för att smyckena då också lämnades över till honom. MK får också anses ha medgett att smyckena vid köpet var tillgängliga för medtagande. Vad han påstår är att han i samband med köpet godtog ett erbjudande om att smyckena skulle göras i ordning och att en överenskommelse därmed träffades om att lämna kvar dem.

32. Det anförda innebär att frågan huruvida – som BA påstår – MK fick smyckena vid köpet måste anses vara överspelad. Vad som ska prövas är i stället MKs påstående att det i samband med köpet träffades en överenskommelse om att smyckena skulle lämnas kvar. Han har bevisbördan för det påståendet (se p. 29).

33. Utredningen ger visserligen starkt stöd för att det med anledning av smyckesaffären finns ouppklarade förhållanden mellan MK och olika personer

som har anknytning till den butik där köpet skedde. Detta kan emellertid ha olika förklaringar. Det kan därför inte anses vara bevisat att MK på det sätt som han påstår träffade en överenskommelse med företrädare för butiken om att de köpta smycken skulle lämnas kvar för att göras i ordning.

34. MKs överklagande ska alltså avslås.

I avgörandet har deltagit: justitieråden Stefan Lindskog, Agneta Bäcklund (skiljaktig), Anders Eka (referent), Sten Andersson och Mari Heidenborg
Föredragande justitiesekreterare: Elisabeth Ståhl

**BILAGA TILL
PROTOKOLL**
2018-06-05

Mål nr
T 5243-17

SKILJAKTIG MENING

Justitierådet Agneta Bäcklund är skiljaktig i fråga om motiveringen och anför.

Jag anser att punkterna 17–34 ska ersättas av följande.

Frågan är om det vid butiksköp, och andra samtidigt fall där betalning har skett, finns skäl för att köparen ska ha bevisbördan för att varan inte har överlämnats.

I den juridiska litteraturen har det med avseende på den äldre köplagen (lagen, 1905:38 s. 1, om köp och byte av lös egendom) ofta hävdats att köparen bör ha bevisbördan för att inte ha fått varan, om det är fråga om ett sådant köp där prestationerna normalt utväxlas samtidigt och köparen ostridigt har betalat. (Se Tore Almén och Rudolf Eklund, Om köp och byte av lös egendom, Kommentar till lagen den 20 juni 1905, 4 uppl. 1960, s. 140 f., s. 233 not 87 och s. 242 not 150; Knut Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 195 ff. och Alfred Ossian Winroth, Köp av lös egendom, 1917, s. 59. Jfr dock även Karl Olivecrona, Bevisskyldigheten och den materiella rätten, 1930, s. 162 ff.)

Butiksköp är en av vardagslivets vanligaste transaktioner. När köparen betalar har han rätt att få varan. I de allra flesta fall utväxlas prestationerna samtidigt. Det förekommer veterligen inte att butiken begär att köparen ska skriftligen eller på något annat sätt bekräfta att han eller hon har fått varan. Butiksköp och andra köp där parternas prestationer normalt utväxlas samtidigt sker alltså

Dok.Id 150610

HÖGSTA DOMSTOLEN	Postadress	Telefon 08-561 666 00	Expeditionstid
Riddarhustorget 8	Box 2066	Telefax 08-561 666 86	08:45–12:00
	103 12 Stockholm	E-post:	13:15–15:00
		hogsta.domstolen@dom.se	
		www.hogstadomstolen.se	

utan att det upprättas något mottagningsbevis eller någon annan liknande handling rörande överlämnandet av varan. Det är i stället en utgångspunkt – och en följd av samtidigthetsprincipen – att köparen inte betalar varan utan att få den.

Den köpare som betalar, utan att samtidigt få varan, torde i de flesta fall se till att han eller hon får ett kvitto eller annat bevis om sin rätt att senare hämta ut varan eller att få den levererad. I praktiken torde alltså en aktsam köpare säkra bevisning om sin rätt att få ut varan vid en senare tidpunkt. Sådan bevisning kan han eller hon också få utan problem. Bevissäkringsargument talar alltså för att bevisbördan placeras på köparen.

En ordning som innebär att säljaren får ansvar för att säkra bevisning om att varan lämnats ut till köparen kan riskera att göra affärslivets vardagstransaktioner mer komplicerade och en sådan ordning kan också riskera att leda till materiellt oriktiga resultat vid domstolsprövning.

I de fall samtidigthetsprincipen åsidosatts vid ett butiksköp eller något annat typiskt samtidigthetsfall, är det en förutsättning att parterna varit ense om detta eller att det vid butiksköp finns en sedvana som innebär att prestationerna inte ska utväxlas samtidigt. Annars har köparen rätt att få varan när han eller hon betalar. En köpare som gör gällande att han eller hon har betalat måste alltså lämna en förklaring till att varan inte överlämnades i samband med betalningen.

Om köparen gör gällande att parterna träffat ett avtal som innebär att samtidigthetsprincipen har satts åt sidan i det enskilda fallet och att säljaren åtagit sig att lämna ut varan vid en senare tidpunkt, torde köparen ha att visa att en sådan överenskommelse har träffats.

Vidare följer det av allmänna regler att den som har köpt en vara anses ha bevisbördan för att han eller hon har lämnat kvar den hos säljaren för åtgärd eller annat. Detsamma gäller om köparen fått varan i sin besittning och därefter träffat ett nytt avtal och lämnat in varan till säljaren för att denne ska utföra en åtgärd eller annat.

Det är fråga om olika, men likartade fall. De bör behandlas på ett likartat sätt när det gäller bevisbördans placering.

En ordning, som innebär att den köpare som begär återbetalning av köpeskillingen med påstående om att inte ha fått varan har bevisbördan för att säljaren inte har lämnat ut varan vid butiksköp, är också väl förenlig med tanken att käranden i en process har bevisbördan för det påstående som käromålet grundas på.

Slutsatsen av det nu sagda är att huvudregeln vid butiksköp och andra typiska samtidigthetsfall bör vara att det ankommer på köparen att visa omständigheter av innebörden att varan inte avlämnats, förutsatt att betalning skett. Det sagda bör gälla om det inte på grund av särskilda förhållanden finns anledning att göra undantag från huvudregeln.

Bedömningen i detta fall

Det är MK som ska bevisa att smyckena inte har lämnats ut till honom. Det har han inte gjort. Överklagandet ska därför avslås.